

1 Wskazywał na to m.in. Krzysztof Dydo we wprowadzeniu do książki „Mistrzowie polskiej sztuki plakatu”: „Rynek wydawniczy w Polsce nigdy nie rozpieszczał artystów tworzących plakat. Mimo wysokiej pozycji polskiego plakatu w świecie, nawet w najwspanialszym dla niego okresie lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych, zwanym polską szkołą plakatu, nie udało się w Polsce stworzyć serii wydawnictw prezentujących sukcesy artystów. W całym powojennym pięćdziesięcioleciu doliczyć się można zaledwie dziesięciu publikacji albumowych, poświęconych plakatowi, które zawsze szybko znikają z księgarń i są już dzisiaj białymi krukami, nie sposób bowiem znaleźć ich nawet w antykwariatach” (K. Dydo, *Od autora* [w:] tenże, *Mistrzowie polskiej sztuki plakatu*, Kraków 2005, s. 19).

2 Niniejsza książka została wydana w wyniku realizacji grantu badawczego „Polska Szkoła Plakatu - geneza, ewolucja, kontynuacja, tradycja” finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki w ramach programu OPUS, nr projektu 2018/31/B/HS2/03805.

WSTĘP

Grzegorz Marszałek, artysta związany z Poznaniem, wieloletni wykładowca i pedagog na poznańskiej uczelni artystycznej (zwanej najpierw Państwową Wyższą Szkołą Sztuk Plastycznych, potem Akademią Sztuk Pięknych i wreszcie Uniwersytetem Artystycznym im. Magdaleny Abakanowicz w Poznaniu), posiada ogromny dorobek twórczy na polu sztuki i projektowania. Z rozległością jego artystycznych i projektowych dokonań kontrastuje stosunkowo niewielka liczba poświęconych mu opracowań monograficznych. Ukazało się zaledwie kilka takich publikacji i to w większości mających charakter albumowy, a nie opisowy, czy też analityczny. Brak literatury na temat polskiego plakatu można zresztą dostrzec również w przypadku innych ważnych dla tej dziedziny twórców¹. Potrzeba wypełnienia istotnej luki w historii polskiego projektowania jest zatem wyraźna. Świetną okazję do tego stanowi przypadający na rok 2021 jubileusz 50-lecia pracy twórczej Grzegorza Marszałka. Stał się on pretekstem do zebrania i podsumowania jego dotychczasowego *œuvre*. Przeprowadzone badania i kwerendy zaowocowały opracowaniem przeglądowej monografii wraz z obszerną częścią albumową o retrospektywnym charakterze². Publikacja, którą trzymacie Państwo w rękach, zawiera szeroki wybór prac plakatowych, ilustracji i rysunków artysty. Część ilustracyjna prezentuje wiele wcześniej niepublikowanych szkiców i rysunkowych notatek. Wykonywane pospiesznie komentarze do przypadkowych sytuacji ukazują niczym w pigułce niezwykłą umiejętność twórcy do sumarycznego przekładania wrażeń wzrokowych na obraz, która przyczyniła się do jego sukcesu jako plakacisty. Rysunki w esencjonalny sposób oddają charakter ukazanych postaci i atmosferę obserwowanych przez twórcę wydarzeń.

Choć systematyczne prace nad książką rozpoczęły się w roku 2019 od kwerendy w zbiorach prywatnych Marszałka oraz w zasobach Muzeum Narodowego w Poznaniu, to jest ona przede wszystkim wynikiem rozciągniętych w czasie spotkań jej autorów z artystą w różnych – mniej lub bardziej formalnych – sytuacjach. Stanowi rezultat wieloletniej znajomości, sięgającej czasów, gdy niniejsza monografia nie była jeszcze w planach, ale które okazały się kluczowe dla jej powstania. Wieloletnie doświadczenia kontaktu

Introduction

Grzegorz Marszałek, an artist associated with Poznań, for many years a lecturer and pedagogue at Poznań's art academy (known first as the College of Art and Design (Państwowa Wyższa Szkoła Sztuk Plastycznych PWSSP), then as the Academy of Fine Arts (ASP), and finally the Magdalena Abakanowicz University of Art in Poznań), has a huge creative output in the field of art and design. The extent of his artistic and design achievements is contrasted by the relatively small number of monographic studies devoted to him. Only a few such publications have been published, and these are mostly of an album rather than an analytical nature. The lack of literature on the Polish poster is also characteristic of other important artists in this field. The need to fill an important gap in the history of Polish design is therefore clear. The 50th anniversary of Grzegorz Marszałek's creative work,

1 This was pointed out, among others, by Krzysztof Dydo in his introduction to the book „Mistrzowie polskiej sztuki plakatu”: „The publishing market in Poland has never been favourable to poster artists. Despite the high position of the posters of Polish artists in the world, even in the most glorious period of the 1950s and 1960s, known as the Polish Poster School, Poland failed to produce a series of publications presenting the successes of its artists. In the entire post-war fifty years, there were only ten publications of albums devoted to posters, which always disappeared quickly from bookshops and today they are considered rare aves, as it is impossible to find them even in antiquarian bookshops” (K. Dydo, *From the author* [in:] idem., *Mistrzowie polskiej sztuki plakatu*, Cracow, 2005, p. 19).

which falls in 2021, is a great opportunity for this. It has become a pretext to collect and summarize his hitherto oeuvre. The research and queries carried out resulted in an overview monograph with an extensive retrospective album part². The publication you hold in your hands contains a wide selection of the artist's poster works, illustrations and drawings. The illustration part presents many previously unpublished sketches and drawing notes. The hastily constructed comments on random situations reveal, as if in a nutshell, the artist's extraordinary ability to summarily translate visual impressions into images, which contributed to his success as a poster artist. The drawings convey in an essential way the nature of the characters shown and the atmosphere of the events observed by the artist.

Although systematic work on the book began in 2019 with a query in the Marszałek's private collections and in the resources of the National Museum in Poznań, it is primarily the result of extended meetings between its authors and the artist in various – more or less formal – situations. It is the result of many years of friendship, dating back to a time when this monograph was not yet in the planning stages, but which

2 This book was written and funded by the National Centre for Science (NCN) in the OPUS programme, as part of the project „Polish Poster School – genesis, evolution”, proj. no. 2018/31/B/HS2/03805.

z dziełami artysty oraz z nim samym składają się na całość sztuki wizualnych i słownych treści zebranych w tym tomie. Choć wielu ulotnych wrażeń nie udało się w nim zapisać i utrwalić, to ich ślady są wyczuwalne, podobnie jak w ekspresyjnych kreskach budujących najlepsze przedstawienia artysty wyczuwalne jest jego usposobienie i nastawienie do świata.

Twórczość Marszałka nie doczekała się jak dotąd całościowego opracowania. Stąd też publikacja ta ma charakter badania źródłowego i realizuje cel archiwizacyjny, a główny nacisk został w niej położony na dokonanie szerokiego przeglądu dotychczasowych dokonań artysty, ich klasyfikację, systematyzację oraz opis. Szczególnie owocne okazały się w tym kontekście poszukiwania wcześniej niepublikowanych oraz mniej znanych prac Marszałka w jego pracowni. Porządkowanie materiałów, ich wybór, archiwizacja oraz przygotowanie do druku okazały się bardzo czasochłonne. Stworzyły jednak unikalną szansę na poznanie wielu tajemnic warsztatu artysty i przyczyniły się do sformułowania kilku podstawowych problemów badawczych, które opisano na stronach niniejszej publikacji.

Najważniejszym z nich było pytanie o stosunek twórczości Marszałka do tzw. polskiej szkoły plakatu oraz jej tradycji. Szczegółowe pytania badawcze związane z tym zagadnieniem dotyczyły zarówno jego uwarunkowań historycznych (przebieg edukacji oraz praktyki zawodowej twórcy), teoretyczno-programowych (poglądy twórcy oraz opinie krytyków), jak również formalno-stylistycznych (porównanie prac artysty z pracami innych twórców).

Drugim ważnym zagadnieniem, poruszonym niejako przy okazji pracy źródłowej, było stanowisko Marszałka w dyskusji o tym, czy plakat jest dziełem sztuki, czy dziełem projektowym. Pytanie o status tej formy ekspresji było bowiem głęboko wpisane w tradycję polskiego plakatu powojennego i okazało się niezwykle trwałe, a także kluczowe dla określenia jego tożsamości i odrębności. W przypadku omawianego twórcy napięcie towarzyszące próbie jednoznacznego rozstrzygnięcia tego dylematu objawia się bardzo wyraźnie.

Trzecim obszarem zainteresowania była charakterystyka twórczości artysty widziana w perspektywie rozciągniętej w czasie, indywidualnej drogi twórczej. Między poszczególnymi pracami Marszałka dostrzec można bowiem wyraźne powiązania nie tylko o charakterze stylistycznym, ale również formalno-kompozycyjnym i ikonograficznym. Pokrewieństwo to dotyczy wszystkich trzech obszarów jego aktywności – plakatu, ilustracji i rysunku. Wskazanie przykładów takich wewnętrznych relacji w dorobku twórcy było zatem jednym z celów badawczych opracowania.

Dla realizacji wskazanych zamierzeń kluczowe znaczenie miały historyczne badania longitudinalne, polegające na ukazaniu zjawisk w sztuce w perspektywie długiego trwania i ich zmienności w czasie. Adaptacja takiego podejścia analitycznego do badań indywidualnej twórczości artystycznej sprowadza się do próby odpowiedzi na pytanie o to, które jej cechy formalno-stylistyczne są stałe. Kluczowe jest tu porównanie dzieł pochodzących z różnych okresów twórczości Marszałka w celu zidentyfikowania występujących między nimi związków, w szczególności na polu rozwiązań formalnych i kompozycyjnych.

Niniejsza książka stanowi pierwszą tak obszerną próbę przybliżenia odbiorcy dokonań Marszałka, gromadzącą w jednym miejscu rezultaty jego pracy twórczej na wszystkich trzech wymienionych polach działalności. Nie jest to jednak *catalogue raisonné*,

proved to be crucial to its creation. Many years of contact with the artist's works and with the artist himself contribute to the overall visual and verbal content collected in this volume. Although many passing sensations could not be recorded and preserved in it, their traces are palpable, just as his disposition and attitude to the world are palpable in the expressive lines that build the artist's best graphical representations.

Marszałek's work has not yet been the subject of a comprehensive study. Hence, this publication has the nature of a source study and pursues an archival purpose, with the main emphasis on providing a broad overview of the artist's achievements to date, their classification, systematisation and description. The search for previously unpublished and lesser-known works by Marszałek in his studio proved particularly fruitful in this context. Organising the materials, selecting them, archiving and preparing them for printing proved to be very time-consuming. However, they have provided a unique opportunity to learn many of the secrets of the artist's skill and have contributed to the formulation of several fundamental research problems, which are described in the pages of this publication.

The most important of them was the question of the relation of the Marszałek's work to the so-called Polish Poster School and its traditions. Detailed research questions related to this issue concerned both its historical conditions (the course of the artist's education and professional practice), its theoretical and programme-related conditions (the artist's views and the opinions of critics), as well as its formal and stylistic

conditions (comparison of the artist's artwork with the works of other artists).

The second important issue, raised as if on the occasion of the source work, was Marszałek's position in the discussion about whether the poster is a piece of art or a design work. The question about the status of this form of expression was deeply inscribed in the tradition of post-war Polish poster art and turned out to be extremely persistent, as well as crucial for defining its identity and distinctiveness. In the case of the artist in question, the tension accompanying the attempt to unequivocally resolve this dilemma manifests itself very clearly.

The third area of interest was the characterisation of the artist's work as seen through the lens of a time-stretched, individual creative path. This is because between the individual works of Marszałek one can see clear links not only of a stylistic nature, but also of a formal and compositional and iconographic nature. This relationship applies to all three areas of his activity - poster, illustration and drawing. Identifying examples of such internal relations in the author's portfolio was therefore one of the research objectives of the study.

Historical longitudinal research, which consists of presenting phenomena in art in the perspective of their long duration and variability over time, was of key importance for the fulfilment of the above mentioned objectives. Adapting such an analytical approach to the study of individual artistic creation comes down to trying to answer the question of which of its formal and stylistic features are fixed.

nie pozwala na to bowiem ograniczona względami finansowymi objętość książki, w której nie zmieściłyby się wszystkie zachowane świadectwa jego praktyki artystycznej. Ogromna liczba wykonanych przez niego szkiców, rysunków, ilustracji, plakatów, okładek płyt i książek oraz innego rodzaju projektów graficznych i dzieł plastycznych wymusiła dokonanie selekcji i typologicznego uporządkowania wybranego do zreprodukowania materiału wizualnego.

Wyodrębnione zostały trzy nadrzędne grupy dzieł: plakaty, ilustracje i rysunki. Taki podział jest uzasadniony nie tyle przez występujące między nimi różnice stylistyczne – dzieła Marszałka wykazują bowiem wiele podobieństw niezależnie od typu – ale przez różny kontekst ich powstania i przeznaczenie. Podział ten nie mógł jednak zostać przeprowadzony w sposób ostry, gdyż twórca często wykorzystywał pomysły powstałe na potrzeby projektowania komercyjnego w projektach wykonywanych z własnej inicjatywy i odwrotnie.

Książka została podzielona na cztery części, których rytm wyznacza podział materiału ikonograficznego. Publikację otwiera wprowadzenie napisane przez Zdzisława Schuberta, wieloletniego kustosa i kuratora zbioru plakatów Muzeum Narodowego w Poznaniu. Ma ono formę sprawozdania z najważniejszych dokonań twórcy oraz wyboru decydujących momentów z jego życiorysu.

Drugi tekst napisany przez Mateusza Bieczyńskiego zawiera rozbudowaną notę biograficzną artysty oraz prezentację jego artystycznego dorobku. Dodatkowo wzbogacony został o pogłębione analizy ukazujące twórczość Marszałka w szerszym kontekście, przede wszystkim w odniesieniu do tradycji „polskiej szkoły plakatu” oraz zagadnień teoretycznych z nią związanych. Należą do nich m.in. próba usytuowania twórczości plakatu w Polsce drugiej połowy XX wieku w relacji do sztuki i projektowania oraz znaczenie indywidualnego stylu artysty dla historyczno-artystycznych klasyfikacji jego prac.

Ostatnim tekstem jest wywiad z artystą zarejestrowany w roku 2020 i uzupełniony w roku 2021. Stanowi on najnowsze świadectwo bezpośrednio dotyczące życiorysu oraz twórczości Marszałka. To osobista wypowiedź twórcy o charakterze wspomnieniowym, która zawiera wiele uzupełnień do wątków poruszonych w części biograficznej.

Opracowanie zamyka wykaz stworzonych przez artystę prac plakatowych, lista wystaw, w których brał udział (zarówno indywidualnych, jak i zbiorowych), oraz spis zdobytych nagród.

Oddając niniejszą książkę w ręce czytelników, mam nadzieję, że zostanie pozytywnie przyjęta i wzbudzi zainteresowanie twórczością Grzegorza Marszałka i przyczyni się do dalszego rozwoju badań nad nią. Do tego wszystkie Czytelniczki i wszystkich Czytelników gorąco namawiam.

A key issue here is to compare works from different periods of Marszałek's work in order to identify the links between them, particularly in the field of formal and compositional solutions.

This book is the first such comprehensive attempt to bring Marszałek's achievements closer to the public, bringing together in one place the results of his creative work in all three of these fields of activity. This is not, however, a catalogue raisonné, as it is not permitted by the limited by financial reasons size of the book, which would not fit all the surviving testimonies of his artistic experience. The enormous number of sketches, drawings, illustrations, posters, album and book covers and other types of graphic designs and artworks he produced made it necessary to select and typologically order the visual material selected for reproduction.

There are three main groups of works: posters, illustrations and drawings. This division is justified not so much by the stylistic differences between them – for Marszałek's works show many similarities regardless of type – but by the different context of their creation and purpose. However, it could not be carried out in a sharp manner, as the creator often used ideas developed for commercial design in projects made on his own initiative and vice versa.

The book is divided into four parts, the pace of which is determined by the division of the iconographic material. The publication opens with an introduction written by Zdzisław Schubert, long-time keeper and curator of the poster collection at the National Museum in Poznań. It takes the

form of a review of the most important achievements of the artist and a selection of decisive moments from his life story.

The second text contains an extended biographical note of the artist and a presentation of his artistic output. In addition, it has been enriched with in-depth analyses showing Marszałek's work in a broader context, above all in relation to the tradition of the „Polish Poster School” and the theoretical issues connected with it. These include an attempt to situate poster art in Poland in the second half of the 20th century in relation to art and design, and the significance of the artist's individual style for the art-historical classification of his artwork.

The final text is an interview with the artist recorded in 2020 and completed in 2021. It is the latest direct testimony to the life and work of Marszałek. It is a personal statement of the artist of a memoir nature, containing many additions to the themes touched upon in the biographical part. The study is concluded with a list of poster works created by the artist, exhibitions in which he participated (both individual and collective), and awards won. By placing this book in the hands of readers, we can only hope that it will be positively received and that it will arouse an interest in the work of Grzegorz Marszałek that will contribute to the further development of research on it. To what I strongly encourage all readers.